

ONVERWERKT VERLEDEN

PAT STAMATÉLOS

ONVERWERKT VERLEDEN

Vertaald door Riet de Jong-Goossens

Brevier

Met dank aan prof. Deirdre Kruger en dr. Jörgen Kahler voor hun deskundige advies en hulp.

Oorspronkelijke uitgave:

Copyright © 2013 P Stamatélos (Originally published by Tafelberg, an imprint of NB Publishers, Cape Town, South Africa in 2013)

Nederlandse uitgave:

© 2015 Brevier uitgeverij – Kampen
www.brevieruitgeverij.nl

Vertaling: Riet de Jong-Goossens

Omslagbeeld: Vanesa Munoz / Trevillion Images

Omslagontwerp: Brainstorm

Opmaak binnenwerk: Stampwerk

ISBN 9789491583643

NUR 302

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dit verhaal is de volle waarheid
en de gebroken vrouwen getuigen daarvan.

Aantekeningen

F.J. (Fred) Ziman

Er bestaat ook een andere kant van het verhaal.

1. Toen ik het stapeltje papier zag, wist ik meteen wat dat betekende, namelijk dat Kleintje probeerde een boek te schrijven. Al meerdere keren had ze beweerd: 'Ik ga mijn verhaal opschrijven', maar ik had er nooit veel aandacht aan geschonken, dacht dat het alleen maar praatjes waren. Ik heb de eerste paar hoofdstukken gelezen. Maar evenals mijn moeder, onze dochters en vrienden die het boek beslist zullen lezen, wil ik commentaar geven, ik ben er tenslotte ook bij betrokken. Ik wil de kans krijgen mijn kant van het verhaal te vertellen, als dat nodig is.
2. Ik heb de getypte vellen papier bij toeval ontdekt. Het ging zo: ik liep onze studeerkamer binnen en trok een la open op zoek naar een nietmachine. Ik schrijf dit op voor de duidelijkheid. Onder in die la lag een blauwe map en die pakte ik op om te kijken of de nietmachine eronder lag. Op de map stond geschreven Groep Een Punten en in het midden was een feetje geplakt. Dat was typisch voor Kleintje. Iedereen weet dat ze gek is op feetjes. Feetjes in de tuin, in huis, op de ramen van de auto, op al haar boeken geplakt. Ik deed de map open, want hij was wel erg dik voor een paar punten. Toen kwam de verrassing. Er zat een pak papier in.
3. De map vol getypte pagina's. Op de eerste stond haar naam, in hoofdletters. In het bovenste hoekje had ze een feetje getekend en met stiften ingekleurd. Onder aan de bladzijde de naam van een of andere uitgever en een adres. Dat trof me. Ik realiseerde me dat ze alles zou uitbazuinen. Dat dit risico bestond.
4. Toen begon ik dingen te begrijpen. Dat was de reden waarom ze 's avonds tot ik weet niet hoe laat op bleef. Ik herinner me de avonden dat ze het te druk had voor haar huisgenoten, te druk om samen met ons tv te kijken en hoe snel ze de computer uitzette als ik onver-

wachts de studeerkamer binnenkwam. Ze zei altijd dat ze werk had dat ze beslist moest afmaken.

5. Ik schrijf al deze dingen op zodat de lezer een volledig beeld kan krijgen. Maar ik wilde ook weten wat er in het verhaal stond. Dat moet ik toegeven. Dus propte ik de papieren onder mijn trui en sloop ermee door de gang. Achter de gesloten slaapkamerdeur begon ik te lezen, zomaar een zin hier en een woord daar. Ik was bang dat Kleintje mij met de spullen zou betrappen en daarom heb ik haar voor alle zekerheid gebeld op haar mobiel. Ze zei dat ze op weg was naar huis, maar alleen nog bij de drogist langs zou gaan om pijnstillers te kopen.
6. Ik had dus geen tijd om rustig te zitten lezen. Ik ben teruggegaan naar de studeerkamer en begon daar de pagina's te fotokopiëren. Het is een oud apparaat, het werkt traag, en zo gauw het een pagina had uitgespuugd, begon ik te lezen. Ik ging bij het raam van de studeerkamer staan, daar kon ik de hele oprit overzien, van het hek tot aan de garage. Ik zou haar zien aankomen.
7. Ik had nog maar een paar bladzijden gelezen toen het voorhek openging en haar auto binnenkwam rijden. Maar gelukkig was het kopieerapparaat toen net aan de paar laatste pagina's toe en kon ik het uitschakelen. De stapel kopieën heb ik in een krant gewikkeld en de oorspronkelijke in de blauwe map teruggelegd, de map weer in de la.
8. Op dat moment was ik al van streek door de dingen die ik had gelezen. Ik wil alleen benadrukken dat er Kleintjes kant van de hele zaak is, maar ook die van de therapeute en die van mij.

1

Ik schrik me een ongeluk als ze het ding dicht bij mijn mond wil brengen. Handen, borsten en haren komen vervaarlijk mijn kant uit terwijl ze zich ver voorover buigt, over de hele breedte van het bureau. Voor het eerst kan ik haar van dichtbij zien, haar aandacht niet bij mij.

Ze is mooi gebouwd; niet dun als een lat, maar met zachte rondingen, haar borsten ook vol en rond en ze vullen een flinke hand als ik het zou moeten zeggen en het is dat sensuele prentje dat een vluchtig gevoel van onbetamelijkheid bij mij ontlokt.

‘Gaat het goed, mevrouw Ziman?’ Ze klinkt bezorgd. ‘Ik meet alleen de afstand.’

Mijn ogen springen terug naar haar gezicht. Ik knik van ja.

Erg attent van haar, denk ik, om mijn ongemak zo snel op te merken; zeker jarenlang ervaring met verschrikte mensen. Ze zet het microfoontje voor me neer, maar niet té dichtbij en ze zet het aan, kijkt me aan alsof ze mijn goedkeuring wil, haar lijfje nu rechtop tussen stoel en bureau.

Mijn knikken voelt mechanisch, en dan krijg ik uiteindelijk mijn stem weer terug: ‘Ja,’ zeg ik, ‘maar is een bandrecorder echt nodig?’ Ik probeer het zo rustig en beleefd mogelijk te zeggen hoewel mijn hart in mijn keel klopt. Ik kuch even.

Was ik echt zo zenuwachtig bij dit eerste bezoek?

Nee. Het kon me niets schelen, ik was te depressief. Als een bange hond rolde ik als het ware met de staart tussen mijn benen om tot op mijn rug met mijn keel naar boven. Wat moest ze wel van mij denken, zo onderdanig als ik was?

En nu zo’n bandrecorder. Nou vráág ik je. Waar zijn de dagen toen therapeuten met pen en papier zaten en jij achteraf nog de kans kreeg om te zeggen dat hij een fout had gemaakt, dat dit niet precies was wat je had gezegd? Of misschien had je gezichts-

uitdrukking iets anders verteld wat hij had moeten opmerken en noteren, of wat dan ook.

'Rusty shorthand,' zegt ze met een lach in haar stem.

Wat een antwoord, denk ik. Is het niet haar taak sympathiek over te komen? Vol deernis, begrip, medelijden, barmhartigheid... nee, zeg, nu gebruik ik taal uit de Bijbel. Maar ach, ik weet niet echt of ik moet lachen of huilen.

Een therapeut als grapjas. Maar er is nu eenmaal aan alles een begin.

Niettemin moet ik toegeven dat haar stem strelend is, haar ogen zacht – zo zacht dat mijn verkreukelde percepties dreigen geordend te worden en ik het gevoel heb alsof mijn remmingen me willen verlaten. Ze houdt haar mooie hoofdje dikwijls schuin als ze een en al concentratie je aankijkt. Dat heb ik de eerste dag al ontdekt.

Mijn aanvankelijke reactie, nee, instinct, toen een van mijn collega's op school me aanraadde een psych te zoeken, was: hard wegrennen, een psych is voor onevenwichtige mensen, vreemde mensen. Voor gekken, dacht ik, en daar hoor ik niet bij, al noem je hen niet zó. Het heeft heel wat wikken en wegen gekost voor ik in staat was met flinke tegenzin de telefoon op te pakken en te bellen, met als enige gedachte: als een lam ter slachting.

Er waren veel psychotherapeuten waar ik uit kon kiezen.

Ik ben eerst op internet gaan kijken, heb toen de telefoongids doorgebladerd. De informatie op internet was verwarrend, de telefoongids nietszeggend, mensen ontkennend. Je dokter mocht het niet weten en je kunt toch niet zo maar de eerste de beste aanklampen en vragen om een adres omdat je het vermoeden hebt dat hij of zij bij een psych loopt. Het is zoiets als een vrouw vragen welke plastische chirurg ze kan aanbevelen. Sorry? Waarom vraag je dat aan mij?

Mijn verbeelding was op hol geslagen. Voor mijn geestesoog zag ik hen staan als erwtjes in een peul, allemaal eender. Dezelfde mantelpakjes, oninteressante witte blouses, dezelfde pumps, mis-

schien een sjaaltje of een bescheiden snoertje kralen, weinig make-up en dezelfde soepel vallende kapsels en behept met een zoetig soort glimlach, pen in de hand. Wantrouwen op hun gezicht.

Toen koos ik haar: Wanda van Vollenhoven.

Ik had haar naam gevonden op een wat vuile folder met scheuren die door de wind tegen mijn tuinhek was aangewaaid. Ik greep het papiertje toen de wind het weer schepte en het op mijn lichaam plakte. Ik was half verblind door het stof en slierten van mijn haar, maar de woorden 'klinisch therapeute' sprongen mij in het oog en ik duwde de folder in mijn tas, haalde hem er later uit en heb hem rustig op het toilet zitten lezen.

Wanda van Vollenhoven.

Haar naam alleen al riep bij mij het beeld op van een betoverende intellectueel en ik heb haar naam en nummer onmiddellijk op mijn mobiel ingetikt, de folder door de wc gespoeld. Wie weet, dacht ik, misschien zou zij het antwoord weten op al mijn levensvragen.

Wat zou ze over jou zeggen, Pastor? Zullen we het ooit over jou hebben? Ben jij het probleem, of ben ik het probleem? Zij, de therapeut, de psycholoog, de zielenknijper, de analyseerder. In haar spreekkamer zijn alle problemen overkomelijk.

Wanda de klinisch psychologe.

Later ben ik haar gaan zoeken op internet, maar tevergeefs. Kun je iemand vertrouwen die niet de moed heeft haar diensten op internet aan te bieden? Ik bedacht toen dat de klungels daar ook adverteren.

Ik heb haar quasianonimiteit toegeschreven aan het feit dat zij zo goed is in haar werk en het dus zo druk heeft, dat ze niet hóéft te adverteren. Een psych is een psych, kwam ik tot de conclusie, en ik kon het niet langer volhouden, ik had nu hulp nodig, of tenminste raad. Ik was nauwelijks in staat 's ochtends op te staan en de rest van de dag sleepte ik mezelf voort van het ene gezichtje naar het andere, van het ene boek naar het andere, zonder dat ik de naam onderwijzeres waard was.

Achter mijn gesloten slaapkamerdeur (ik moest eerst moed bijeen schrapen om het mijn man, Fred, te vertellen) heb ik haar nummer gebeld in de hoop om over een week of zo, misschien twee op zijn laatst, een uurtje van haar druk bezette tijd te krijgen.

Ze nam zelf de telefoon aan en het was al snel voor de bakker. Het plotselinge contact, het horen van de stem van de psych zelf, was meteen overweldigend. Ik hoestte en proestte een beetje, had stiekem gewild dat ik de onpersoonlijke stem te horen had gekregen van een baliemedewerkster zonder belangstelling.

‘Ik wil alleen een beetje praten,’ had ik verontschuldigend gezegd, ik klonk vast als een zielenpiet die mensen moest betalen om een tijdje met haar te praten. ‘Ik lijd aan depressies, ik heb goede raad nodig...’ ploeterde ik onzeker voort, voelde me als iemand de knettergek was, en toen voegde ik er met nogal wat nadruk aan toe: ‘...denk ik.’

‘We noemen dat therapie, niet goede raad,’ had ze gezegd, zakelijk maar niet onvriendelijk. ‘Schikt het je om vier uur?’

‘Welke dag?’ had ik geschrokken gevraagd.

‘Vandaag. Mag ik uw naam noteren?’

Vandaag? Mijn naam? De telefoon gleed uit mijn hand.

De enige naam waar ik aan kon denken was mijn achternaam, Ziman. Voornaam en roepnaam totaal vergeten. Gelukkig vroeg ze die niet en we namen beleefd afscheid met een wederzijds ‘tot ziens, Mevrouw’, maar net toen ik het gesprek wilde beëindigen, riep ze: ‘Mevrouw Ziman! Geloof je in feetjes?’

‘In feetjes?’ Ik was verbluft.

‘Ja. Geloof je in feetjes?’

‘Uhm... nee.’ Ik voelde me wat onzeker, wist niet of de vraag een test was bedoel om de gewone ziel van de averechtse te onderscheiden. Wat kleinzielig van haar, dacht ik, ongevoelig zelfs.

Er viel een stilte tussen ons, ingehouden adem, toen zei ze: ‘Hmm... tot ziens,’ en ze belde af.

Ik heb werkelijk een lange geschiedenis van verkeerde keuzes, het begon al bij... ik wilde bijna zeggen mijn geboorte, en ik

vroeg me af of ik wel de geschikte persoon had gekozen. Maar zoals honderd keer eerder was ik niet in staat ervan af te zien. Ik had gekozen, en zo bleef het.

De eerste dag stond ze boven aan de trap op te wachten, haar voeten bijna weggezakt in een overvloed van een felroze-met-paars wollen vloerkleed. Haar veelkleurige outfit van zijde zwiepte tot op haar voeten. Ze ging in een oude houten stoel met wieltjes zitten bij een tafel die als bureau diende; ik tegenover haar op een houten bank. Zonder omhaal vroeg ze mij waarover ik met haar wilde praten en ik vertelde haar rechtuit dat ik aan depressies leed; onnodig te wachten tot ze het uit mij had gehaald. Neem mijn geld aan en maak een eind aan mijn lijden, was wat ik dacht.

We leven in een tijdperk waar alles snel gaat en ik wilde ook een snelle oplossing van haar hebben. Later, thuis, heb ik me pas gerealiseerd dat er op dit gebied niet zoiets als een tussendoortje bestaat, dat ik terug zou moeten gaan voor meer therapie om te proberen de zogenaamde sluimerende depressie onder de knie te krijgen, in de hoop dat mijn probleem (problemen?) niet al té ingewikkeld zouden zijn. Wat ze me wel gegeven heeft, was de emotionele ondersteuning om die dag door te gaan en zo zit ik vandaag dus weer in haar spreekkamer.

Kon ik maar precies weten wat mijn probleem is. Je kunt je verleden niet ongedaan maken, toch? Soms heb ik het gevoel dat mijn leven bestaat uit een weefsel van foute mensen, verkeerde beslissingen, terechte angsten. Er is zo vreselijk veel.

Luister naar de tortelduiven, Kleintje, is het niet prachtig? Net zo prachtig als jij, had je gezegd. Mijn pastor. Fout mens, verkeerde beslissing, terechte angst. Maar dat is allang over en voorbij. Waarom blijft het dan spoken? Als een stem uit een rioolgat.

Haar werkkamer ziet eruit als een plaatje uit een sprookjesboek en ik probeer me erop in te stellen me op het mooie om me heen te concentreren. Zoals op de donkerpaarse viooltjes in de lichtgekleurde keramische potjes en op de feetjes die tussen de

bladeren zitten, de outfit van het ene nog uitbundiger dan van het andere. Links van mij staat een piepklein theekopje met een schotelkje en ik buig me voorover om te zien wat er in het kopje zit, het lijken theebladeren. En midden in die theebladeren... nog een feetje! Elk feetje heeft een toverstaf in de hand.

Ik denk dat Wanda vorige week alleen heeft geprobeerd een indruk van me te krijgen, want vandaag ben ik opgewaardeerd van de receptieruimte naar wat ze haar sessiekamer noemt. Van een houten bank naar een fauteuil. Maar deze sessiekamer is net zo vrijzinnig en onconventioneel als haar receptieruimte, met net zoveel feetjes. Geen spoor van klinisch wit, of misschien denk ik nu aan ziekenhuizen of psychiatrische inrichtingen. Zo gaat dat.

Stiekem observeer ik de vrouw tegenover me. Te oordelen naar haar uiterlijk kon ze net zo goed samen met de feetjes in een kopje vol theeblaren of een bloempot vol viooltjes zitten. Een elfje in plaats van een therapeut die ongestoord en gemakkelijk weggezakt zit in haar vreselijke stoel van dons en spons, op het gevaar af helemaal ingeslikt te worden. Ik leun ver achterover, probeer er zo ontspannen mogelijk uit te zien, duw mijn lichaam dieper in de milddadige zachtheid van de fauteuil.

Als ik haar recht aankijk, zie ik een vonkje in haar oog, het pruilmondje verandert nauwelijks zichtbaar in een half maantje. Wacht ze tot ik begin te praten?

Ik verlies de moed, ik ben er niet klaar voor.

Wat ben ik voor haar? Geval nummer... duizend? De arme vrouw, ze is nog niet eens begonnen en ik krijg al medelijden met haar.

‘Bij je eerste bezoek hebben we het gehad over de kwestie van de microfoon en je hebt je toestemming gegeven, maar als je je er niet prettig bij voelt...’

‘Nee, het is prima zo,’ lieg ik vlug. Ze moet niet denken dat ik iets wil verbergen. Ik wil ook geen kinderachtige indruk maken door bang te zijn voor een microfoon; op een school leer je snel genoeg in zo'n ding te praten. Ontspan je, ontspan je...

Ik herinner me dat ze het vorige week inderdaad over een microfoon had, en dat ik toen já heb gezegd, maar ik zat toen zo in de put en was er zo slecht bij met mijn hoofd dat ik nu niet precies meer weet wie precies wat heeft gezegd. Vandaag is het maandag, dat weet ik wel, het is vier uur, haar kamer is niet groot en het is warm hier binnen. Er staat een raam open maar er is geen zuchtje wind, zelfs de gordijnen hangen doodstil. Ik probeer ongezien de zweetdruppels die op mijn handen staan aan mijn broek af te veegen.

Zou ze geen airco hebben?

Krijgen haar feetjes het dan te koud?

Heeft zij het niet koud? Ben ik het maar?

De hele inrichting is in de kleuren groen en wit, en ik zit me af te vragen of er soms een diepere betekenis aan gehecht is, want zijzelf is ook in het groen gekleed, met grote witte oorbellen. Blinkende dingetjes en ruches over de lengte en breedte van haar blouse, als bij een kind van de flowerpowerbeweging. Het enige wat ze nog mist, is een haarband.

‘Het moet veel moed hebben gevergd om hier naar toe te komen,’ zegt ze, ‘om met een vreemde te praten over het gevoel dat dreigt je ruimte van veiligheid op zijn kop te zetten. Bijna als de angstgevoelens van een kind.’

Ze weet het nog goed. Dat heb ik als laatste tegen haar gezegd, hoewel niet helemaal zo met die woorden. Ze heeft een maniertje om de punt van haar neus aan te raken, en ik vraag me af of je daar enige betekenis aan kunt hechten.

Zoals iedereen die aan deze onbenoembare, donkere ziekte lijdt, voel ik me soms ook een uitgeworpene, belast met de voortdurende vraag: Waarom ik? Misschien heeft zij me iets te bieden, iets als een levensfilosofie.

‘Het is wellicht gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar ik wil zo graag dat je probeert je te ontspannen.’

Haar stem rukt me uit mijn gedachtewereld en ik ga iets naar voren zitten, herinner me dat ze heeft gezegd dat ik me moet ontspannen en schuif weer achteruit.

‘Stel je voor dat ik het goede feetje ben dat op de top van de kerstboom zit. Vertel me over al je angsten, je problemen, alles waardoor je ’s avonds niet in slaap kunt komen en ik zal met mijn toverstokje zwaaien en alles wat je dwarszit, zal mettertijd verdwijnen als sneeuw voor de zon.’ Ze zwaait met haar pen terwijl ze spreekt.

Heb ik het goed gehoord?

Ik ben verworpen, mishandeld, lijd aan depressies, heb zelfmoordneigingen, en deze vrouw heeft het over het goede feetje, nog wel boven op de kerstboom, haar eigen pen niets minder dan een toverstaf.

We staren elkaar aan boven het ontzaglijk grote eikenhouten tafelblad, dat bijna helemaal bedekt is met plantjes, pastic beestjes, feetjes, kaarsen en paraferalia. Er staat een waterkan bedekt met een ouderwetse gehaakte *doilie** met een zoom waarop een grote variatie aan geborduurde feetjes. Schattig als je van schattig houdt.

Misschien laat ze haar patiënten op hun rug op een zachte bank liggen, terwijl ze een pendel (misschien een slapend fé-tje?) voor je ogen zwaait totdat je zachtjes in slaap dommelt. Het spaart je de verlegenheid je ziel bloot te geven terwijl je haar in de ogen kijkt.

Je laat het licht nooit aan. Er zijn te veel ramen, had je gezegd. Iemand zou lont ruiken en een onderzoek instellen. Hé, kijk daar, het licht in de kleuterschool brandt, ik vraag me af wie daar nog is. De pastor? Kleintje? Dan klopt er iets niet. De straatlantaarns, buitenlampen, meer dan genoeg licht, bedankt. Dat zou mij de verlegenheid bespaard hebben jou in de ogen te moeten kijken. Je aan te kijken.

‘Moet het eigenlijk geen engel zijn... ik bedoel, boven op de kerstboom?’ vraag ik, mijn stem vleiend.

‘Laten we spelen dat het een feetje is,’ zegt ze zacht maar beslist. ‘Met vleugels, natuurlijk.’ Ze houdt een geopende hand bij elke schouder, handpalmen naar mij toe en maakt heen-en-weer-bewegingen. Vleugels.

Even zit ik stomverbaasd, dan moet ik lachen. Misschien is zij een therapeut voor geestelijk gestoorden, of heb ik het verkeerde nummer gekozen. Maar ik zit hier nu eenmaal! En ik ben echt niet geestelijk gestoord.

‘Mevrouw...’ begin ik aarzelend, maar ze valt me in de rede.

‘Zeg maar Wanda tegen me. Wanda met de *magic wand*.’

Ik wilde zeggen: Mevrouw, ik ben zenuwachtig, bang, onnozel, wat dan ook; eigenlijk wil ik hier helemaal niet zijn, het hele gedoe van een therapeut die mij wil analyseren, is traumatisch voor me, ik denk dat de juiste woorden zijn: ik ga ervan hallucineren. En nu nog een feetje in plaats van een kerstengel, ik bedoel psychotherapeut.

Maar humor is prima, het is trouwens het enige wat me de afgelopen jaren in leven heeft gehouden.

Opeens welt ontroering op in mijn hart en ik slik en pink een paar tranen weg. Het volgende moment buigt Wanda zich voorover, legt haar armen gevouwen op het tafelblad, haar borsten drukken tegen het materiaal van haar jurk; de blik onder haar lange wimpers is zachter dan even geleden. Ik schuif wat zenuwachtig rond op mijn stoel, weet niet of dat als gevolg is van haar milde blik of van het hippieachtige milieu waarin ik me bevind.

‘Ik bedoel het ernstig, maar ik wil alleen dat je je op je gemak voelt,’ zegt ze – een duidelijke poging me gerust te stellen, en ik vraag me weer af of ik er zo vreselijk uitzie als ik me voel.

‘Tijdens onze sessies zal je misschien diep moeten gaan. Ik probeer alleen een aangename sfeer te scheppen waarin we ons allebei prettig voelen.’

Haar korte, blonde haren me enkele paars-roze strepen erin liggen licht gekruld op haar hoofd, haar ogen groen en groot, en om haar hals snoeren kralen in verschillende kleuren en soorten. Zilveren armbanden aan beide armen blikkeren in het streepje zonlicht dat door de gordijnen op haar bureau valt.

Ik knik, kan niets zeggen, want ik heb een dikke keel. Ze kijkt me vragend aan, of is het uitdagend, en ik kan geen beslissing

nemen, en dan komt de hele omgeving een beetje overweldigend op mij over: de mooie kamer, de mooie vrouw, haar mooie woorden, en ik zie nu voor het eerst de witte bloemetjes (fresia's?) in een doorschijnend groen glazen potje geschikt. Een mooi feetje in kleertjes van bladgroen is aan het vaasje vastgemaakt, een toverstokje in de hand. Fijn en mooi.

Alles mooi, mooi, mooi.

Met bevende handen zoek ik in mijn handtas naar een tissue; het enige wat ik nu nodig heb om mijn zelfvertrouwen nog een knauw te geven, is een rode neus en mascarastrepen over mijn wangen.

Ongemerkt duwt ze een doos Kleenex naar me toe en ik heb het gevoel dat ze elke beweging van mij gadeslaat. Dan het inzicht: lichaamstaal spreekt duidelijker dan woorden, snot en tranen duidelijker dan bekentenis. Ik snuit zachtjes en voel me een idioot, kijk haar vluchtig aan en lach wat verlegen.

'Je ziet er verdrietig uit, mevrouw Ziman. Ontsteld...'

Het is dus zoals ik dacht dat het zou zijn. Koud en warm. Zij zegt een woord, ik reageer. Ik zeg een woord, zij reageert. Je bent koud, je bent warm, je bent warmer, je brandt...'

Kleintje!

Pastor.

Dank je, Kleintje.

Graag gedaan, Pastor.

'Mevrouw Ziman, ik zie dat het moeilijk voor je is om over jezelf te praten. Probeer rustig te zijn, er is niets wat ons opjaagt. Als je mij niet als de goede fee kunt accepteren, zie mij dan als een biechtmoeder. Alleen voor de duur van onze sessies.'

Die moederopmerking is zeker naar aanleiding van wat ik haar laatst heb verteld, namelijk dat ik geadopteerd ben. Ik heb het terloops opgemerkt, maar ze heeft het onthouden, zonder een bandopname en zonder aantekeningen. Een biechtmoeder tien jaar ouder dan ik? Waarom niet? Bij mijn eerste bezoek heb ik haar geboortedatum zien staan op een van de papieren op haar

bureau – ik heb er vlug en stiekem naar gekeken. Ze is zevenenvijftig.

‘Wat vind je dat ik moet zeggen?’ vraag ik met een zwak stemmetje dat ik nauwelijks als het mijne herken.

‘Begin maar bij een punt waar je je veilig bij voelt. Vertel me wie je bent.’

Zonder oogcontact te verliezen, onopvallend, schuift ze de mooie doos met de tissues tussen mij en de microfoon. Nu dat ding uit het zicht staat voel ik me meer ontspannen, maar als ik blijf aarzelen, moedigt ze me aan met: ‘Je hebt de vorige keer verteld dat je geadopteerd bent, je namen zijn veranderd. Wat was je oorspronkelijke naam?’

‘Ik ben Kleintje Ziman.’

‘Is Kleintje je officiële naam of is het een roepnaam?’

‘Ik word Kleintje genoemd.’

Wat wil die vrouw van mij? ‘Mijn doopnaam is Susanna.’

‘En je meisjesnaam?’

‘Merwe. Maar mijn roepnaam is Kleintje.’ Ik krijg hier het gevoel dat ik niet wijs ben, die vrouw denkt dat ik onnozel ben. *Story of my life*. ‘Mijn getrouwde naam is Ziman.’

‘Mevrouw Ziman, is Susanna Merwe de naam die je adoptiefmoeder je heeft gegeven, of je biologische moeder?’

‘Mijn adoptiefmoeder,’ zeg ik, niet op mijn gemak door deze uitleg van mijn familiegeschiedenis. ‘Bij het Agnes-tehuis voor Ongehuwde Moeders stond ik geregistreerd als Juliet Jacobs. Jacobs is de meisjesnaam van mijn biologische moeder.’

‘Dus jij heet Susanna...’

‘Ik word Kleintje genoemd,’ val ik haar in de rede. ‘Nooit Susanna. Niemand kent die naam, en ik ben alleen, was alleen in de boeken Juliet Jacobs.’ Herhalingen, herhalingen...

Het feetje van de kerstboom kijkt me weer recht aan, haar hoofd schuin gedraaid, en als ze praat, is haar stem als een zacht brandertje dat zegt: Ik kan me je spelen, maar ook over je heen rollen.

‘Dus in het tehuis voor ongehuwde moeders sta je, in de boeken, geregistreerd als Juliet Jacobs, en op je adoptiepapieren van de Kinderbescherming ben je ook Juliet Jacobs. Maar toen je werd geadopteerd zijn deze namen weggevalen en werd je voor de wet Susanna Merwe. Is het zo juist?’

‘Ja, zo is het.’ Ik had er nog nooit op die manier over nagedacht.

‘Ik kan horen dat je erg gehecht bent aan je roepnaam. Vind je het goed dat ik je om ons doel te bereiken tijdens de therapie-sessies Kleintje noem? Voel je je daarbij op je gemak?’

Dank je wel. Mijn biologische moeder heeft met de naam Juliet Jacobs afscheid genomen; ze bestaat niet meer en niemand kent mij als Susanna. ‘Ja, dank je wel, zo is het goed,’ zeg ik opgelucht.

‘Dank je, Kleintje. Ben je klaar om verder te gaan...’ vraagt ze vriendelijk, wijst tersluiks naar de doos tissues, eigenlijk naar de verstopte microfoon op haar bureau en ze zegt dan: ‘Zeg me je naam en ook wanneer je jarig bent, alsjeblieft.

‘Wanneer ik jarig ben?’

‘Ja. Op je verjaardag bakken we een feetjestaart. Wist je dat het verjaardagsfeetje, haar echte naam is *Natalicia felicitata*, het meeste te doen heeft van allemaal?’

‘Nee, dat wist ik niet,’ zeg ik voordat ik het kan voorkomen.

‘Het is de zuivere waarheid. Nou, vertel me iets over jezelf.’

Een ogenblik lang kijk ik de vrouw zwijgend en met grote ogen aan. De ene gek is de dirigent en de andere het orkest. Ik had vanochtend beter mijn kalmeringspilletje kunnen nemen.

‘Mijn naam is Kleintje Ziman,’ zeg ik dan, ‘en ik ben zeven-enveertig jaar oud, ben jarig op 10 september en ik ben geboren in het Agnes-tehuis voor Ongehuwde Moeders. Mijn adoptiefmoeder heeft mijn oorspronkelijke naam, Juliet Jacobs, laten veranderen naar haar eigen naam, Susanna Merwe. Maar mijn roepnaam is Kleintje.’ Ik slik, dat was me een mondvol.

Magic Wanda knikt tevreden, verzekert me nogmaals dat ik me gerust kan ontspannen; ze wil echt hebben dat ik me op mijn

gemak voel tijdens onze sessies. Haar optreden vind ik oprecht en vriendelijk.

Ik laat mijn gespannen schouders zakken, haal diep adem, laat de lucht langzaam ontsnappen en voel hoe mijn binnenste uit de knoop wil raken, zoals iemand die uiteindelijk voldoende moed bijeen heeft geschraapt voor... ik vraag me af voor wat. Ontboezeming?

‘Wil je me iets over jezelf vertellen?’ moedigt ze me aan, ze voelt zich zeker wat wanhopig bij al mijn stilzwijgen. ‘De vorige keer had je het over een pijn die je al jarenlang me je meedraagt. Kun je er wat meer over zeggen?’

Ik blijf aarzelen. Laatst was ik zo depressief dat ik dingen kwijtraakte in een wanhopige poging om... wat was ik eigenlijk kwijtgeraakt? Nu zit ik met mijn mond vol tanden, niet gemakkelijk voor mij de juiste woorden te vinden, ze is immers een vreemde vrouw.

‘Ik begrijp je aarzeling, Kleintje. Ik ben een vreemde vrouw en soms...’

Kan die vrouw gedachten lezen?

De stem van Wanda van Vollenhoven dreunt voort. Diep, mooi en duidelijk, alsof ze de hele dag tijd heeft, en ik schuif wat naar voren op mijn stoel, bang een zin te missen, een wijs woord.

Achter haar tegen de muur hangt haar ingelijste master diploma, ook andere certificaten, en ik probeer zo onopvallend mogelijk te zien wat er op staat. Hoe hoog gekwalificeerd is deze vrouw? Gouden lijsten om papier met vergulde letters.

Hoe hoog gekwalificeerd was die man? Zoveel diploma's aan zijn muur. Hij kan preken. Hij kan liefhebben en hij kan moorden. Dat geeft hem het recht.

Welk recht heeft zij? Ik moet het zien. Ik moet voorbereid zijn.

Diep in gedachten rek ik mijn nek om beter te kunnen kijken, en dan zegt ze: ‘Ik zie dat je naar mijn kwalificaties kijkt.’ Ze wijst met haar hand over haar rechterschouder naar de muur achter haar.

‘Sorry, zo heb ik het niet bedoeld, ik bedoel ik dacht dat...’

Wanda schudt haar hoofd, stil maar, het maakt niets uit, bedoelt ze. ‘Het is heel natuurlijk dat je je afvraagt of de persoon tegenover je bekwaam is of niet.’

Had ik aanstoot gegeven? Ik wou dat ik wist of er regels zijn in de kamer van een psych, een protocol van dingen doen of zeggen. Ik lees de ingelijste woorden die aan de zijkant hangen: *Be kind, for everyone you meet is fighting a great battle. – Plato.*

Amen, denk ik, dat is diepzinnig. Dan zie ik het feetje dat op het raam zit, zilveren beentjes die speels over het glas hangen.

De monoloog van Wanda is kennelijk opgedroogd, en de stilte wordt nu ongemakkelijk, maar het is niet mijn taak om daar een eind aan te maken. Het is als met een doodsbericht, mijn verstand staat stil. Gewoonlijk praat ik gemakkelijk over mezelf; nu zit ik me te verwonderen over de vrouw voor me. Ik wil me ontspannen, maar er is een stramme barrière in mij.

Ik voel de behoefte haar ergens anders dan in deze ruimte te plaatsen. Misschien in een keuken of een tuin voor haar huis. Als je aan iemand denkt die niet aanwezig is, denk je toch aan hem in een specifieke omgeving, maar liefst niet in de kamer van een psych, ook al is het dan een psych. Dus op gevaar af dat ik aanstoot kan geven, vraag ik haar waar ze woont.

Wanda’s lipjes gaan open en dicht zonder dat er een woord uitkomt, en getrouw aan mijn impulsieve aard, heb ik onmiddellijk spijt en bied mijn excuus aan, ik realiseer me dat ik waarschijnlijk een grens heb overschreden. Zo ben ik nu eenmaal, altijd te veel, altijd te snel. ‘Je bent te familiair,’ zegt Fred altijd als ik, volgens hem, te eigen word met zogenaamde vreemdelingen.

‘Je hoeft je niet te verontschuldigen,’ zegt Wanda dan, ‘een mens wil nu eenmaal iets van zijn gespreksgenoot weten. Ik woon in een klein rijtjeshuis in het noorden, met een kat en een lapje grond waarop ik tuinier.’

Ze woont in het noorden en haar werkruimte is in het westen? Dat vind ik vreemd, maar ik vraag niet verder. ‘Ik had ook altijd

graag een kat willen hebben,' zeg ik, 'maar met twee vierpotige kattenhaters op ons terrein is dat niet mogelijk.'

Haar glimlach is vaag en vluchtig. De spanning is gebroken, maar ik weet nog steeds niet waar ze woont.

Jouw glimlach was nooit vluchtig, Pastor, nooit vaag maar vol, breed en warm ook, met goddelijke beloftes. Ik zocht jouw ogen tussen de kerkgangers, de verrukkelijke plooien om je mondhoeken, de schelp van je oren. En als ik die gevonden had, bleven ze in mijn ogen dralen en borg ik het plaatje diep in mij op. Je bent als een vader, dacht ik dan. Beter dan mijn vader. Ik beter dan je dochter. Weg was de drank, weg was de stank.

'Als je zover bent, ga dan gerust verder,' zegt Wanda.

Ik mag het niet vergeten: geen ditjes en datjes, het gaat hier om de psych en de patiënt. Niet om de pastor en het lidmaat. Nou ja, dan is het nu mijn beurt, ik zal moeten praten.

'Op het moment ben ik secretaresse en geef ik voorlichting en informatie op een schooltje in een dorp ergens tussen nergens en ergens.' Ik lach zacht, het is immers een grapje. Soort van. 'Soms val ik ook in voor een onderwijzer die vrije dagen heeft of ziek is en dat gebeurt nogal vaak.'

Ik aarzel, niet zeker van de invalshoek die ik moet nemen.

Wanda komt me redden. 'Ben je getrouwd?' vraagt ze. 'Heb je soms kinderen?'

'Ja, mijn man heet Fred en ik heb twee dochters. Fred werkte vroeger op de mijn, maar heeft nu een baan bij een in- en uitvoermaatschappij die banden heeft met de mijn. Fred is een goeie man voor mij en weet bijna alles van mij, we hebben geen geheimen voor elkaar. Je weet wel wat ik bedoel.'

Ze knikt.

Die woorden over de geheimen klinkt zeker belachelijk, maar ik wil gewoon dat ze weet dat Fred ervan op de hoogte is dat ik in therapie ben, daar gaat het om. In ieder geval is dit voorlopig genoeg. Straks zeg ik weer te veel, ben ik weer te familiair.

'Wat doe je in je vrije tijd?'

‘Ik lees graag poëzie en boeken over psychologie. Ik heb ontwikkelingspsychologie gestudeerd.’

‘Dat is interessant! Waar heb je gestudeerd?’

‘In Potchefstroom, voor mijn onderwijzersdiploma.’

‘En je gezondheid, over het algemeen? Heb je problemen?’

Behalve mijn depressie ben ik gezond, verzeker ik haar. Neem alleen de gewone vitamines, iedere dag een half tabletje antidepressivum, de pil, gewone pijnstillers en Sint-Janskruid. Ik zeg niets over mijn gewichtsprobleem, dat valt toch wel op. Het feit dat zij, hoewel tien jaar ouder dan ik, erg mooi is, modern gekleed en prachtig gebouwd, met alle rondingen op de juiste plaats, maakt het er voor mij niet gemakkelijker op.

Ik sla haar nauwlettend gade; haar ogen zijn nog niet één keer over mijn lichaam gegleden. Maar laat haar maar kijken waar ze wil, ik heb een paars pakje aan, zie er goed verzorgd uit en steek niet bij haar af.

‘Waarom slik je vitamines?’

‘Ik blijf maar moe, heb moeite me te concentreren, kan de namen van de kinderen niet onthouden. Maar of de vitaminen werkelijk helpen, weet ik niet.’

Ze kijkt me aan.

Moet ik erbij zeggen dat het voor dadendrang is, voor zin in seks, in werk, voor inspiratie? Mijn fut is eruit, Wanda. Punt.

‘Kleintje, waarmee kan ik je helpen, waar moet ik het zoeken?’

Ik schud mijn hoofd, dat is veiliger dan praten. Waar moet ik beginnen? Ik ben me er terdege van bewust dat ze me langzaam maar zeker zal inpakken, en niet zonder pijn. Het is natuurlijk haar werk, woorden uit iemands mond halen die je eigenlijk niet wilt prijsgeven.

Die vervloekte tranen wellen alweer op achter mijn ogen en het is het oude scenario van een dijk die doorbreekt en een stroom woorden die verwoed alles op zijn weg meesleept; het soort uitbarsting waar Fred zo’n hekel aan heeft dat hij gewoon opstaat en wegloopt.

De gedachte aan het boze gezicht van Fred brengt me onmiddellijk tot bedaren, zorgt er gelukkig voor dat ik de stortvloed van woorden en tranen kan inslikken. Wanda en ik kijken elkaar stilzwijgend aan, en dan buigt ze zich voorover, steekt haar open handen naar me uit, als naar een drenkeling, stel ik me zo voor. 'Pak mijn handen, Kleintje,' zegt ze.

Ik raak van streek, vanbinnen. De toenadering gaat te snel; ze is zo kalm en zichtbaar gretig me te helpen met raad en nu ook met daad.

'Kleintje, het is doodgewoon dat je je wat onzeker voelt. Ik zal proberen onze sessies zo stressvrij mogelijk te houden.' Ze klinkt vol begrip voor mijn benauwenis. 'Soms heeft een mens een beginpunt nodig om op gang te komen en ik wil je graag helpen bij dat punt uit te komen.'

Mijn reactie hierop is dat ik haar zit aan te staren. Ik ben uiteraard zo beperkt door oude, struikelende emoties dat ik grote moeite heb om zinnen, samenhangende gedachten en zelfs woorden aan elkaar te flansen.

'Laat ik het je uitleggen,' zegt ze, als bij een kind.

Ik knik.

'We houden elkaars handen vast en ik zal een of twee woorden zeggen, dan kun jij zo licht of zo hard in mijn handen knijpen als je wilt. Hoe harder je knijpt, hoe dieper de pijn zit op dat gebied. Zou dat gaan?'

Het klinkt heel eenvoudig. Ik knik weer, zeg dat ik daar wel kans toe zie en steek mijn handen uit, langzaam, nog steeds aarzelend.

'Ben je zover?' vraagt ze.

Ik zeg nauwelijks hoorbaar ja. *Let the show begin.*

'Als je je ook maar even niet op je gemak voelt, kun je je handen terugtrekken en op je schoot leggen.'

Dank je, maar ik wil me niet lafhartig voordoen, pak haar handen stevig vast en voel met afgrijzen het zweet in mijn oksels en achter in mijn nek opwellen, want ik bevind me op onbekend

terrein. Het gevoel dat in mijn binnenste opkomt, is een oud gevoel, ik sta op het punt een angstaanval te krijgen, zou ze dat kunnen zien? Mijn handen zijn zweterig, mijn adem jaagt, mijn ogen verglazen.

Volhouden, volhouden...

Dan maakt ze haar handen langzaam los uit mijn greep, en ik trek de mijne terug, leun achterover.

Wanda schenkt een glas water in en geeft het me aan. Mijn mond voelt als vloeipapier en ik drink gretig, het hele glas leeg, geërgerd dat het onbekende mij zo kan beduvelen.

‘Het is heel normaal dat je in zekere mate angstig wordt als je onbekend terrein betreedt,’ zegt ze, legt haar handen nu plat op haar bureau.

Kan die vrouw echt gedachten lezen?

‘In je gedachten voel je je onzeker voor wat er gaat gebeuren...’ de zin blijft hangen.

‘Ja, ik was bang, het spijt me,’ zeg ik, hoor de trilling in mijn stem.

‘Kleintje, de enige reden waarom ik deze methode van communicatie gebruik, is dat mensen soms bang zijn hun gevoelens en gedachten te verwoorden. Dat is helemaal normaal, en als je het mij toestaat, zal ik je helpen te proberen over die vrees heen te komen.’

Waarom ben ik zó geschrokken? Ik weet dat ze me wil helpen en dat ze er niet op uit is mij in verlegenheid te brengen. Ik ben gewoon gek. Nou ja, dan ben ik nu op de juiste plek...

‘Om iemands handen vast te houden, om blootgesteld te worden aan indringende vragen en om enigszins uit je gemakzone getild te worden, is niet eenvoudig. Het is begrijpelijk dat je er van schrok.’

Ik weet dat haar praatjes er alleen toe dienen mij een kans te geven me te bezinnen, te kalmeren, bij te komen, als het ware. ‘Ik begrijp het, ik ben er nu klaar voor,’ zeg ik, probeer overtuigend te klinken, veeg mijn handen nog eens af aan mijn broek

om ze droog te maken. Onmiddellijk zie ik dit als een uitdaging en ik steek ze naar haar uit. ‘Pak mijn handen, het is goed zo,’ zeg ik en dwing mezelf kalm te blijven.

Ze neemt ze niet onmiddellijk aan. ‘Het is geen moeten,’ zegt ze zacht en paaiend.

‘Ik wil het,’ zeg ik. Er is nu geen weg terug. In for a penny, in for a pound, zegt Edna altijd. Edna, dierbare collega en onmisbare vriendin. Met Edna’s lachende gezicht in mijn gedachten kom ik tot bedaren, voel ik mijn hart rustiger kloppen, mijn mond minder droog worden. Ach wat, ik heb genoeg lef, denk ik vol bravoure als ze mijn handen zachtjes in de hare neemt.

Die van haar zijn nog altijd koel, de mijne nu droog. Het wonderbaarlijke van haar aanraking is dat hij onmiddellijk een kalmerende uitwerking op mij heeft. Of misschien ben ik geneigd het zo te ervaren. De mensen op school zullen er vast om lachen als ik het hun vertel.

‘Denk eraan, hoe schokkender het onderwerp is, hoe harder je moet knijpen,’ zegt Wanda. ‘Je kunt ook je ogen dichtdoen, misschien voel je je dan veiliger.’

Het is een goed voorstel en ik doe ze dicht. Feetjes zijn trouwens denkbeeldige voorstellingen en dus is het beter om niet naar haar te kijken.

‘Je man,’ zegt ze zonder aarzelen.

Het is niet nodig in haar handen te knijpen. Fred en ik houden van elkaar, we kennen elkaar als de palm van onze handen, maar ik heb het gevoel dat ze toch iets van mij verwacht, dus knijp ik zachtjes, haar handen als luchtkussentjes onder mijn vingers.

‘Je dochters.’

Mijn leven, mijn liefde.

‘Je werk.’

Mijn toevlucht, ik voel me bekwaam genoeg om alles aan te pakken wat mijn kant uitkomt. Ach wat, ik ben voor niets bang geweest.

‘Piano.’

Ik schrik zo erg dat ik haar handen een onderdeel van een seconde in een ijzeren greep vasthoud, doe dan mijn ogen haastig open, laat haar los en trek ze terug. Met een excuus op mijn lippen kijk ik omlaag, zie dat ik allebei mijn handen tot vuisten heb gebald. Hoe is dat mogelijk? Een ogenblik geleden hield ik de hare nog vastgeklemd boven het bureau.

Dan vind ik mijn woorden terug. 'Het spijt me,' mompel ik, ik voel de hitte op mijn wangen uitslaan,' het was puur een reflex...' Ik aarzel, het zijn beladen woorden, pure reflex.

Pure reflex. Onwillekeurige zenuwprikkel.

Ik wilde niet met jou komen praten over persoonlijke dingen, Pastor, ik was te verlegen voor jou, voor mezelf, voor mijn ouders.

'Ga, Kleintje, je hebt iemand nodig om mee te praten,' had mijn moeder me aangemoedigd. 'Iemand die je richting in het leven kan geven. Papa heeft het zo druk, ik werk nu ook. De Pastor zal je leren pianospelen; hij zegt dat het onderdeel is van de hulp die hij je kan geven. Hij zal je goed leren spelen.'

Ware woorden en de bult in zijn broek een pure reflex, had jij gezegd.

Ik kijk op naar Wanda. 'Je weet dat ik gek ben op pianospelen,' zeg ik. 'Ik denk dat ik het verteld heb tijdens de vorige sessie.' Mijn binnenste verkramp; ik ben er nu niet meer zeker van of ik het gezegd heb, hef mijn handen en bied ze haar weer aan. Mogelijk is dit mijn laatste kans.

Ik lees in haar ogen dat ze eigenlijk wil zeggen 'kip, ik heb je!' Maar misschien doe ik de vrouw onrecht aan, want haar hele wezen, wijze woorden en al, spreken van begrip en professionaliteit.

Zoals zojuist neemt ze mijn handen weer in een zachte greep en ik doe mijn ogen dicht, blij dat ze zich de piano heeft herinnerd. Ze heeft die eerste dag dus toch geluisterd.

'Je psychisch therapeute,' zegt ze.

Ik glimlach breed en lach inwendig, zij doet vast en zeker hetzelfde en ik geef haar twee snelle kneepjes. Laat haar maar denken wat ze wil.

Haar handen zijn zo zacht als boter. Zou ze ooit in de tuin werken? Ik geef me helemaal over aan deze ongewone vorm van communicatie, en zucht nogmaals zacht. Ze moet kunnen zien en horen dat ik me nu helemaal op mijn gemak voel.

‘Je moeder.’

Reactie. Zo erg, dat ik bijna geen kracht meer over heb voor nog een rondje zogenaamde communicatie. Ze laat mijn handen los, niet als een gloeiende aardappel, maar geleidelijk aan, leunt tegen de rug van haar stoel.

Ik kan niet geloven dat ik me weer zo gemakkelijk heb laten vangen. Waarom heb ik zo heftig gereageerd? Mijn moeder hield toch van me, ik van haar, ondanks... alles.

‘Wat denk je, kunnen we vandaag een poosje over je moeder praten? Ik neem aan dat je je adoptiefmoeder bedoelt?’

Ik knik. Met het onverklaarbare gevoel dat ik verraad pleeg.

‘Of wil je liever iets vertellen over je biologische moeder?’

Wat valt daar nu over te zeggen? Ze heeft me achtergelaten, al in het ziekenhuis. Doeit, het beste! Of misschien is ze wel weggegaan zonder een blik op me te werpen.

‘Nee,’ zeg ik, ‘laten we vandaag maar over mijn adoptiefmoeder praten.’ Ik vraag me af wie die wij nu eigenlijk zijn. ‘Wil je beginnen bij de vroegste, mooiste herinneringen aan je moeder?’

Dat is niet moeilijk. ‘De winters in Gauteng, destijds Transvaal, zijn ijsig koud. Blijf maar in bed, had mama dikwijls gezegd, ik kom je daar aankleden. Dan haalde ze mijn kleren uit de kast. Broekje, hemd met lange mouwen, sokken, schooluniformjurk, trui.’

Ik ben er een beetje verlegen mee, heb nog nooit aan iemand verteld dat mama me onder de dekens hielp met aankleden. Misschien werd ik dan wel uitgelachen.

‘Een bewijs van medeleven en liefde,’ zegt Wanda. Zakelijk.

Ja, in het begin. Nee, toen nog niet eens, en toch waren er blijken van liefde, of niet soms?

Langzaam begint het plaatje in mijn hoofd vorm aan te ne-

men. ‘Mama’s handen waren lekker warm,’ zeg ik, ‘en zij en ik worstelden om mij aangekleed te krijgen, maar ik weet het, als de trui over mijn hoofd is getrokken, moet ik opstaan. We omhelsden elkaar, ik houd van mama. Haar haren hadden de kleur van sterke koffie, haar ogen waren zacht en liefdevol en haar knuffels als de zomerzon.’

Dat van die zomerzon heb ik er gewoon bijgezegd. Mijn groep 2 juffrouw vroeg op een dag in de klas om een lekkere knuffel van je mama te beschrijven, en ik zei dat het als de zomerzon was en de juffrouw sloeg haar handen in elkaar en zei dat het te kostelijk was voor woorden.

Mijn feetje knikt een paar keer met haar blonde kopje en net als ik denk nu gaat ze opstijgen, zegt ze: ‘Dit lijken me heel goede herinneringen.’

Ik haal mijn schouders op. ‘Er zijn... goede herinneringen. Zoals de poppenkieren. Mama maakte prachtige poppenkieren, al mijn poppen zagen er heel modieus en prachtig gekleed uit.’

‘Dus je had heel wat poppen?’

Kijk eens hoe gemakkelijk het is. Waar was zij toen ik vijf, zes jaar oud was? Pas op voor de *tannie** van de kinderbescherming, had mama gewaarschuwd, die wil jou van me weghalen. Die tannie stelde mij heel veel vragen, maar over de poppen vroeg ze niets.

Van wie houd je het allermeest op de hele wereld, Kleintje?

Van mama, tannie. En van papa.

Wat voor lekkere dingen maakt mama voor je klaar?

Lekkere *souskluitjes**, tannie.

Wie heeft die schoentjes voor je gekocht?

Mama, tannie.

En zo ging het maar door. Maar niets over mijn poppen.

Wanda zegt: ‘De poppen van een mens zijn als feetjes, be-minnelijk, en hoe meer je er bezit, hoe gelukkiger en hoe meer bevoorrecht je bent.’ Ze zegt het ernstig.

‘Ik hád heel veel poppen, grote en kleine,’ zeg ik. Dat herinner

ik me nog goed. ‘Sommige konden lopen, vanaf de gordijnkap tot bij mijn bed.’

Die angst, o, die angst. Vergeet het monster, het duister en de rest, verlies mama niet uit het oog, zij kan verdwijnen. Weglopen. Doodgaan. Mij alleen laten. Blijf op mama letten. Bang voor de pop en bang voor mama.

Er ontsnapt een geluid uit mijn keel, een zacht, cynisch lachje en ik weet dat Wanda het hoort, maar dat kan me niets schelen, laat haar denken wat ze wil. Er valt weer een stilte tussen ons, en ik kijk naar haar kralen. Ik heb nog nooit iemand ontmoet die zoveel verschillende soorten kralen tegelijk draagt.

Wanda verbreekt de stilte. ‘Je hebt je zeker wel afgevraagd hoe de pop vanaf de gordijnkap tot bij je bed is gekomen,’ zegt ze.

Vragen kleine kinderen zich zo iets af? Of schrikken ze alleen voor het onverklaarbare? Zo erg dat het hen voor de rest van hun leven bijblijft. Het was gewoon een grapje van mama.

Ziek grapje.

Mama was ziek. Ma is ziek.

Nee, ik ben ziek. Was ziek.

Geef het kind meer medicijnen.

Ach, zielig toch, kijk eens hoe ze moet overgeven.

‘Ik heb die pop met de lange benen er nooit zien afklimmen en lopen, natúúrlijk niet,’ zeg ik, ‘maar elke keer als ik van de badkamer terugkwam, stond de pop voor mijn bed.’

Ik lach hardop, weet dat de zenuwen aan me knagen. De pop die stilstaat als ik naar haar kijk, beweegt als ik de andere kant uit kijk. Mijn angst kan ik niet vergeten.

Poppen komen ’s nachts tot leven, had mama gezegd.

Ik ben bang voor ze, mama, had ik gezegd.

Als je braaf bent, zullen ze je niets doen, maar als je stout bent, weten ze dat, want ze zien alles. Stil maar, ik zal de pop terugzetten. Kijk. Ga nu maar lekker slapen.

Niet het licht uitdoen, mama.

Kleintje, niet zo bang zijn.

Ik weet dat mama wacht tot ik slaap, dan komt ze het licht uitdoen.

Ik begon versjes op te zeggen. Ik mocht niet in slaap vallen. Nog een versje. Niet slapen. Toch viel ik in slaap, zij deed het licht uit.

‘Ik kon ’s avonds alleen slapen met mijn gezicht onder de dekens, te bang om naar mijn poppen te kijken, want stel dat ze tot leven kwamen, te bang om het licht uit te doen. Als ik ’s nachts wakker werd, was ik doodsbang.’ Ik rijg de woorden in een recordtijd aan elkaar, probeer een tikkeltje opgewektheid in mijn stem te leggen, ze mag niet denken dat ik zielig ben, ik voel mijn onderlip trillen, mijn handen trillen, binnen in me trilt het. Mijn lieve psych, hoe zijn we bij dit punt uitgekomen, met welke vraag is alles begonnen?

‘Dus je werd dikwijls bang wakker ’s nachts?’ vraagt Wanda, zich onbewust van mijn schuldgevoelens, maar het is goed zo, ze wil geen drama queen tegenover zich hebben.

‘Ja. Het kwam niet vaak voor dat ik alleen in mijn kamer sliep,’ zeg ik, en ik probeer het onverschillig te laten klinken. Dit was nu eenmaal een feit en ik wilde verder.

Laat mijn moeder met rust, ze heeft hoofdpijn.

Geef haar een aspro, stuur haar naar bed.

Laat haar wroeten onder de dekens.

Kijk eens hoe ze nu lekker ligt te slapen.

Morgen is ze weer nuchter. Morgen komt er weer een dag.

‘Ik speelde piano op het gehoor, weet je,’ zei ik.

‘Ja?’ Wanda lijkt onder de indruk. Dan schiet het me te binnen dat ik haar dat bij mijn eerste bezoek al heb verteld.

Ze zet een vinkje in haar boek en kijkt me veelbetekenend aan. Mijn tijd is om. We nemen afscheid zonder dat ze me vraagt of ze nog een afspraak voor me moet maken. ‘Ik zie je volgende week,’ zeg ik, en ze glimlacht, vraagt niet welke dag of hoe laat.

Bij het weggaan draai ik me om, wil haar nog eens gedag zeggen en dan zie ik een groene deur midden in een groene muur,

aan de andere kant van de sessiekamer. Het ziet er geheimzinnig uit, ik vraag me af wat er achter verborgen zit. Ik houd niet van raadsels.

Aantekeningen

Ik was al eerder bij een psychoanalist-cum-zieleknijper, en ik ben niet helemaal onnozel. Ik kan mezelf diagnosticeren als ik wil, het internet vertelt een mens alles. Ondanks hun hoge taalgebruik hebben deze slimme mensen nog niets gevonden tegen depressies. De zwarte hond blijft me achtervolgen, soms grommend, soms bijtend.

In de keuken: raap het een en ander bij elkaar voor het avondeten. Praat met Fred over mijn therapie sessies. Ach, hij luisterde met een half oor.

Vertel Fred dat Wanda onder de indruk is van het feit dat ik op het gehoor kan spelen. Weer verwijten aan mijn pa en ma: voor een piano was er nooit geld, maar wel elk weekend voor Bols, soms elke dag, aspro's om de katers te bezweren, benzine om naar de *plaas** te rijden. Maar niet voor een piano!

Fred zegt dat hij spaart, dat weet ik toch, en als hij zo met zijn vlakke hand over zijn kale kop wrijft, weet ik dat hij zich betrappt voelt of verlegen is. Ik heb al gevraagd of hij niet op rekening kan kopen, maar nee, hij wil contant betalen. Ik ga niet smeken.

Mijn kinderdagen waren synoniem voor smeken om een piano, maar in plaats daarvan kreeg ik mijn moeders uitgeleefde ogen, haar ongekamde haren en slepende voeten. Ze klaagde over hoofdpijn, zocht haar pijnpoedertjes en zei dat ik zelf maar iets moest maken voor het middageten, zij ging naar bed. Ik moest haar om vier uur roepen, voor papa thuiskwam.

De volgende dag niks te merken van schaamte – spraakzaam, vriendelijk, behulpzaam, alsof ze het wilde goedmaken. Zeker gedacht één dronken dag tegelijk. Lekker warm eten dat op me stond te wachten als ik uit school kwam. De vorige dag uitgeveegd, tenminste in haar hoofd.

Ik vroeg aan Wanda of ze piano kon spelen, en waarschijnlijk houdt ze net zoveel van pianospelen als ik en kan ze de vlooiemars heel goed spelen. Ik moest lachen. Ze is toch best eerlijk, hè, dat heb ik ook tegen Fred gezegd.

Zal blijven zeuren om een eigen piano:

Na al die weken zijn mijn vingers nog altijd lomp en onhandig, maar ik wilde het zo graag mooi spelen, voor jou Pastor; en ik wil zo graag mijn eigen piano hebben om op te oefenen. 'Je bent te ongeduldig, Kleintje, maar blijf het vlammetje van hoop levend houden in dit hartje,' zei hij, legde zijn hand om mijn kinderborstje en drukte er zachtjes op.

Om dit soort dingen te denken terwijl Fred mij staat aan te kijken!

Na mijn eerste bezoek aan Wanda heb ik Fred verteld over de ontvangst daar met al die feetjes. Haar hippieachtige sessiekamer ziet er ook zo uit, heb ik hem in de keuken verteld, onorthodox, onconventioneel, vol feetjes.

Fred zei boos dat ik een andere therapeut moest zoeken en dat ik van die stomme feetjes af moest zien te komen, want mijn depressies en buien gaan er niet mee weg. (Wanda zou het alleen maar erger maken.) Nou vraag ik je! Wat weet hij daarvan?

De spreekkamers van Wanda – niet wat ik had verwacht – en toen ik haar ontmoette, was ik nog meer verbijsterd. Ze maakt zo'n professionele en welvarende indruk, haar meubels en inrichting waren zo smaakvol.

Het gebouw waarin haar kamers zijn gehuisvest is een ouderwets, karamelkleurig, tweeverdiepingen tellend klassiek huis met allerlei tierelantijntjes tegen de buitenmuren, de façade is klein, niet echt imposant. Hier en daar schilfert de verf af, zodat het eenvoudigweg opgaat in de omgeving. Ingeklemd tussen de Spaza Shop aan de ene kant, Govender's Fine Clothing aan